

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України : прийн. 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. *Верховна Рада України* : [сайт]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/4651-17>.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: Перун, 2002. 1440 с.
4. Юридичний словник / ред.: Б. М. Бабій, Ф. Г. Бурчак, В. М. Корецький, В. В. Цветков. К.: УРЕ, 1983. 872 с.
5. Оксана Мазур. Засоби забезпечення прав та законних інтересів підозрюваного: поняття і система. *Науковий часопис Національної академії прокуратури України*. 2017. № 4. С. 128–135.

Тертишник Володимир Митрофанович,
професор кафедри правоохоронної
діяльності Університету митної справи та
фінансів України, доктор юридичних наук,
професор,

ДОКТРИНАЛЬНА ВИВАЖЕНІСТЬ ТА ПРОБЛЕМИ ДЕБЮРОКРАТИЗАЦІЇ КРИМІНАЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА

Правова доктрина – це зумовлена духовним і інтелектуальним розвитком, станом моральності та політико-правовою культурою суспільства інтегративна система принципів, поглядів, ідей та концепцій щодо права і його розвитку, які виступають теоретичним стрижнем та концептуальною основою правотворчої, правозастосовної та право тлумачної діяльності.

Доктринальні основи правосуддя мають зорієнтувати реформи на створення виваженої моделі кримінального судочинства заснованої на збалансуванні приватних і публічних інтересів.

Реалії слідчої практики показують на суттєві перекоси сформованої процесуальної форми. З одного боку, запроваджуються занадто радикальні та суперечливі спрощення порядку кримінального провадження (наприклад, інститут угоди про визнання вини та положення ст. 349 КПК України). З іншого боку, закон часто занадто формалізує юридичні процедури, створюючи ілюзію гарантій правосуддя, а в реальності наповнюючи правову систему так званим «беззубим правом» (*lex imperfecta*), або імітаційним правом (*lex simulate*), які створюють штучний вигляд рішучих та «успішних» реформ, а в реальності замулюють правове поле неплодоносним законодавчим «болотом», створюючи колапс в роботі слідчих і судових органів.

Виходячи з існуючих наукових напрацювань вчених процесуалістів, [1-9] та реалізуючи європейські стандарти правосуддя в сфері кримінального судочинства варто зробити акцент на таких аспектах доктринальних проблем.

1. Основу доктрини кримінального судочинства становлять засади та принципи кримінального процесу. В розвиток засади верховенства права КПК України має закріпити принцип пропорційності – закріплений у міжнародних нормативних актах, рішеннях Конституційного Суду України та Європейського суду з прав людини, принцип права, згідно концептуального змісту якого мета юридичних дій має бути суспільно вагомою, а засіб її досягнення найменш обтяжливим у конкретних умовах, втручання у сферу прав і свобод людини може допускатись лише в випадках крайньої необхідності, з метою забезпечення правосуддя чи іншої суспільно корисної мети, якщо цього неможливо досягти іншими засобами, а заповідна примусовими заходами шкода буде меншою, ніж відвернута.

Водночас як в Конституції України, так і в КПК України має бути закріплений інтегративний принцип презумпції добропорядності людини, а в кримінально-процесуальному законі також викладені галузеві принципи: «незалежності і процесуальної самостійності слідчого», «всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин справи», «документованості процесуальних дій і рішень», «реабілітації невинуватих осіб».

2. КПК України має закріпити концепти та удосконалити форми реалізації важливих функцій кримінального процесу – функції розслідування та функції правничої допомоги і захисту.

Функція розслідування – одна з основних функцій кримінального сенсом і змістом якої є здійснення слідчим діяльності, спрямованої всебічне, повне і об'єктивне дослідження усіх обставин предмету кримінального провадження шляхом збирання, дослідження, оцінки, перевірки та використання доказів, для забезпечення установлення істини щодо фактичних обставин складу кримінального правопорушення та доведеності поза розумним сумним щодо суб'єктивної сторони досліджуваних подій, забезпечення правильного застосування закону, захисту прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, забезпечення здійснення правосуддя.

Для виконання даної функції має бути забезпечена реалізація принципу процесуальної самостійності слідчого, усунуті дублювання функцій процесуального керівництва слідством між прокурором та керівником слідчого підрозділу, оптимізовані повноваження слідчого судді.

На сьогоднішній день ліквідовані навіть раніш існуючі механізми забезпечення процесуальної самостійності слідчого, слідчий потрапив у повне підпорядкування прокурору, а самі прокурори

водночас стали виконувати діаметрально протилежні функції керівництва слідством і нагляду за законністю керованого ними ж слідства. Проблема набрала недопустимого розвитку в аспектах потенціальних конфліктів інтересів, коли новостворений слідчий орган – Державне бюро розслідувань, законом уповноважений розслідувати корупційні та інші посадові злочини, які вчиняються прокурорами, але досі закон покладає компетенцію нагляду за законністю діяльності цих же слідчих «шляхом процесуального керівництва слідством» на незамінного прокурора. Як наслідок - незалежність і процесуальна самостійність слідчого стали по суті декларативними. Схоже це задовольняє багатьох чиновників різних гілок влади, які не бажають мати справу з такими незалежним, а отже і некерованим слідчими.

3. *Функція правничої допомоги та захисту* – інтегративна функція в сфері правосуддя, яка включає в себе забезпечення захисту, виконання повноважень представництва та надання інших форм правничої допомоги учасникам процесу, яка спрямована на забезпечення верховенства права в кримінальному провадженні.

У сучасному кримінальному процесі адвокат, окрім виконання функції захисту підозрюваного (обвинувачуваного), може також виступати як юридичний правничий помічник свідка (ст. 66 КПК України) – правничий повірений (legal assistance). Але окреслена компетенція в кримінально-процесуальному праві ще отримали належного системного юридичного визначення. Так, стосовно захисника, КПК України застосовує унікальну формулу «захисник користується правами особи, яку захищає». Стосовно надання правничої допомоги свідку цей закон «правничому повіреному свідка» прав передбачив – «нуль». Скоріше тут проблема перманентної правотворчості, яка опереджає доктринальне мислення.

Доцільно буде запровадити нову концептуальну систему правничої допомоги та захисту:

а) Захист усіх підслідних осіб (включаючи підозрюваного за сучасним законодавством) можуть здійснювати як адвокати, так і інші фахівці у галузі права, щодо яких немає підстав для відводу.

б) Захист обвинуваченого та підсудного має здійснювати лише адвокат, якого пропонується іменувати судовим повіреним (Judicial attorney), а в якості представників інтересів підсудного допускати його близьких родичів.

в) Правничу допомогу потерпілим, цивільним позивачам, цивільним відповідачам та третім особам (ст. 63 КПК України) можуть здійснювати як адвокати так і інші фахівці у галузі права і близькі родичі, які можуть виступати в процесуальному статусі представників відповідних осіб.

г) Правничу допомогу свідкам, заявникам іншим учасникам процесу можуть здійснювати як адвокати так і інші фахівці у галузі

права, які можуть виступати в процесуальному статусі правничих повірених (юрисконсультів - Legal Counsel), тобто осіб, які надають правничу допомогу поза межами застосування представництва чи захисту.

4. КПК України має сформувати процесуальну форму виявлення та попередження кримінальних правопорушень, діяльності щодо дослідчої перевірки заяв та повідомлень про злочини та кримінальні проступки, отримання інформації з веб-камер та інших інформаційних ресурсів, використання дронів та інших сучасних засобів здобуття інформації. Окрім слідчого огляду варто сформувати інститут криміналістичного дослідження місця події. На етапі дослідчого провадження заслуговує реалізації ідея та доктрина детективного розслідування.

Водночас потребує доктринальної розробки та формування концептуальної моделі інститут затримання запідозреної особи на місці злочину. Процесуальна форма такого інституту має забезпечувати оперативне попередження злочину при забезпеченні принципу пропорційності. Аналіз слідчої практики, міжнародних правових актів та правових позицій ЄСПД показує на доцільність закріплення в законі статусу підслідної особи та повернення на досудовому слідстві інституту пред'явлення особі обвинувачення.

5. КПК України запровадив новий інститут – негласні слідчі (розшукові) дії, але щодо багатьох з названих дій досі чітко не визначився з процесуальною формою їх провадження, залишаючи багато питань (коли, за яких умов, що, як, яким чином?), а отже, і можливостей для свавілля.

На основі трьох негласних слідчих (розшукових) дій («аудіо-, відеоконтроль особи» - ст. 260, «спостереження за особою, місцем або річчю» - ст. 269, «аудіо-, відеоконтроль місця» - ст. 270) логічно і доцільно з практичної точки зору регламентувати одну універсальні слідчу дію - «Безпосереднє спостереження і технічне документування суспільно небезпечних та юридично значимих діянь і фактів».

6. Системний аналіз проблеми доказової діяльності приводить до висновків про необхідності розробки інтегративного закону – «Кодексу доказового права, а для забезпечення доктринальної виваженості законодавчих реформ, забезпечення принципу неприпустимості звуження існуючих прав і свобод людини та дебіюкратизації правоохоронної діяльності доцільно розробити та прийняти окремий новий та дієвий закон – «Кодекс законодавчого процесу».

Список використаних джерел

1. Азаров Ю. І., Письменний Д. П., Хабло О. Ю. Відшкодування шкоди потерпілому у кримінальному провадженні за рахунок держави. *Юридична наука*. 2014. №5. С. 49-56.

2. Конюшенко Я. Ю. Проведення слідчих (розшукових) дій у кримінальному провадженні: проблеми теорії та практики: монографія. Харків: Факт, 2020. 476 с.
3. Корнієнко М. В., Тertiшник В. М. Принципи права в розв'язанні юридичних колізій. «*Верховенство права*». 2017. №2. С. 10-16.
4. Кримінальний процес України = Criminal Procedure of Ukraine: Академічний курс: у 3-х т. Т.1. Загальна частина / [В. Т. Нора, Н. Р. Бобченко, М. В. Багрій та ін.]; За ред. акад. НАПрН України, д-ра юрид. наук, проф. В. Т. Нора, д-ра юрид. наук, проф. Н. Р. Бобченка. Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2021. 912 с.
5. Кримінальний процес: підручник / [Л. Д. Удалова, В. В. Рожнова, Д. П. Письменний та ін.]; за заг. ред. Д. П. Письменного, Л. Д. Удалової, М. А. Погорецького, С. С. Чернявського. Київ: «Центр учбової літератури», 2022. 780 с.
6. Кримінальний процес: підручник / Ю. М. Грошевий, В. Я. Тацій, А. Р. Туманянц та ін.; За ред. В. Я. Тація, Ю. М. Грошевого, О. В. Капліної, О. Г. Шило. Х.: Право, 2013. 824 с.
7. Кримінальний процес: підручник. За заг. ред. А. Я. Хитра, Р. М. Шехавцов, В. В. Луцик Львів: ЛьвДУВС. 2018. 1120 с.
8. Тertiшник В. М. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар. Вид. 20-те, доповн. і перероб. К.: Алерта, 2023. 1120 с.
9. Українська правнича енциклопедія / За заг. ред. В. М. Тertiшника, Л. Р. Наливайко, А. С. Фоменко, В. В. Ченцова. Київ : Алерта, 2023. 768 с.

Ткач Андрій Володимирович,

прокурор Печерської окружної прокуратури
міста Києва, кандидат юридичних наук

ПОВНОВАЖЕННЯ ПРОКУРОРА У КРИМІНАЛЬНИХ ПРОВАДЖЕННЯХ ЩОДО ЗАСТОСУВАННЯ ПРИМУСОВИХ ЗАХОДІВ МЕДИЧНОГО ХАРАКТЕРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Враховуючи розгортання активних бойових дій на території нашої держави та тимчасову окупацію окремих територій військами агресора, правоохоронна система в цілому і органи прокуратури зокрема стикнулись із значними викликами щодо здійснення своїх конституційних функцій. Розглянемо вказану проблематику на прикладі специфічних кримінальних проваджень щодо застосування примусових заходів медичного характеру (далі – ПЗМХ). Оскільки в окупованих регіонах матеріали багатьох кримінальних проваджень було втрачено, а особи, щодо яких вирішувалось питання про